

خربگه

خَرَبْگَه، نوعی مهره‌بازی در شمال **افریقا** است.

فهرست مندرجات

- ۱ - معرفی بازی
- ۲ - نحوه بازی
- ۳ - اشتقاق مردم به خربگه
- ۴ - بازی دیگر تحت عنوان خربگه
- ۵ - فهرست منابع
- ۶ - منبع

معرفی بازی

هرچند ریشه خربگه شناخته شده، منشأ این بازی در **عبار** زمان گم شده است (مربع‌هایی که در این بازی به کار می‌رود در سقف **اهرام مصر** نیز دیده شده‌اند). خربگه یکی از چهار بازی است که بتوالی با خود به افریقایه آورده بودند. این بازی روی صفحه‌ای مربع شکل انجام می‌گیرد که چند چاله در اطراف آن، در **زمین** یا **صخره**، تعبیه می‌شود. این صفحه از ۴۹ مربع کوچکتر یا به اصطلاح خانه (بیت (/ بیئت) یا دار (/دار)) تشکیل شده است. صفحه بازی را می‌توان روی سطحی سنگی یا روی کیسه پوشیده از **شین** و ریگ نیز ترسیم کرد. بازی را برحسب تعداد چاله‌های هر ضلع صفحه مربع شکل، به نام‌های **خُموسیه** (با پنج چاله) و **سَبوعیه** (با هفت چاله) نیز می‌خوانند. مربع مرکزی صفحه بازی، **دار الوسط** (/ دار الوسط) نامیده می‌شود و با نخستین حرکت اولین مهره، این مربع در تمام طول بازی خالی باقی می‌ماند. بقیه مربع‌های مشخص شده یا مربع‌های با کارکرد خاص در این بازی، مربع مرکزی را در میان گرفته‌اند و مکان‌های امن بازی محسوب می‌شوند.

نحوه بازی

بازی خربگه دو نفره است. وقتی که صفحه بازی آماده می‌شود، بازیکنان (خربگ‌ها یا خربگی‌ها) در حلقه تماشاچیان علاقه‌مندی قرار می‌گیرند که بازی را دنبال و بازیکنان را **تشویق** می‌کنند. پس از این‌که بازیکنان مهره‌ها را، دو به دو، بر صفحه **بازی** در جای خود قرار دادند، هر یک به نوبت مهره‌هایی را که به دو **رنگ** متفاوت‌اند حرکت می‌دهند. این مهره‌ها را کلاب (جمع گَلَب = سگ) می‌نامند. ماده و جنس مهره‌ها در مناطق مختلف، متفاوت است. مهره‌ها به دو رنگ **سیاه** و سفیدند؛ مهره‌های سفید از سنگ‌ریزه یا پوسته حلزون و مهره‌های سیاه از گلوله‌های خشک شده **سرگین شتر**، هسته هلو که در **آفتاب** سیاه شده یا هسته **خرما** تهیه می‌شود. از هر رنگ ۲۴ مهره تهیه می‌کنند. اولین مرحله بازی این است که بازیکنان مهره‌ها را، دو به دو، در جاهایی از صفحه بازی که انتخاب می‌کنند قرار دهند. جریان بازی به همین کار بستگی دارد؛ هر بازیکن، مهره‌های خود را حرکت می‌دهد و در عین حال سعی می‌کند که حرکت‌های رقیب خود را پیش‌بینی کند و بازیکنان ماهر می‌توانند تا هشت حرکت آینده رقیب‌شان را حس بزنند. هر بازیکن تلاش می‌کند که مهره‌های حریف را، یکی یکی، بین دو مهره خود گیر بیندازد. به این ترتیب بازیکن به اصطلاح می‌تواند «سگ حریف را بخورد». در عمل، مهره‌ها را می‌توان در هر خانه‌ای قرار داد و بازیکنان می‌توانند آن‌ها را در هر جهتی حرکت بدهند ولی ظاهر حرکت در قطرها مجاز نیست.

اشتقاق مردم به خربگه

بازی خربگه در فصل **بهار** و در فضای باز، جایی که به همین منظور در محوطه میان خیمه‌ها خالی گذاشته‌اند، انجام می‌گیرد. مَسین‌ترها بعد از ظهرها تا هنگام غروب آفتاب بازی می‌کنند. در پشت بازارچه‌ها، صفحه بازی را روی کیسه‌های پوشیده از شن آماده می‌کنند و مغازداری که چهار، پنج دست بازی را ترتیب می‌دهد، هم زمان، از حضار با نوشیدنی پذیرایی می‌کند. چوپانان نیز وقتی **گله** را به چرا می‌برند، در زمین‌های شیب‌دار و ناهموار، در عین حال که مراقب گله خود هستند، خربگه بازی می‌کنند. خربگه سرگرمی گروهی پیچیده‌ای است (و بنابراین می‌توان برای آن مسابقاتی ترتیب داد). گاه مسابقاتی نیز در این زمینه برگزار می‌شود و مشتاقان این بازی‌ها به همراه وسایل و آذوقه لازم به نقاط مختلف **سفر** می‌کنند. پیش از آغاز بازی‌ها بر سر چیزی شرط‌بندی می‌کنند، مثلاً چهارپایی چون **گوسفند**، **بز** یا **شتر** (در این مورد از واژه شرطه خطار یا مُقابل استفاده می‌کنند). در حماسه هالایان، بازنده خربگه باید شرط‌های سخت‌تری را بر گردن می‌گرفت مثلاً باید **برهنه** می‌شد و حتی گاه کار به **قتل** یکی از بستگان نزدیک او می‌کشید.

بازی دیگر تحت عنوان خربگه

تحت عنوان خربگه، بازی متفاوت دیگری نیز وجود دارد (مثلا با یک صفحه مستطیل که قطرهای آن را ترسیم کرده‌اند) و برعکس، بازی‌ای که وصف کردیم نیز گاه با نام‌های دیگری خوانده می‌شود، مثلا در [حجاز](#) آن را قَطْرَه می‌نامند.

فهرست منابع

- (۱) R Alleau, Dictionnaire des jeux, Paris ۱۹۶۴, ۲۷۵-۲۷۶
- (۲) Marcelin Beaussier, Dictionnaire pratique arabe-français, Alger ۱۹۳۱
- (۳) G Boris, Lexique du parler arabe des Marazig, Paris ۱۹۵۸, ۱۴۱
- (۴) E W Lane, Manners and customs of the modern Egyptians, London ۱۸۴۲, II, ۶۰
- (۵) G , Paris Posener, Dictionnaire de la civilisation egyptienne ۱۹۵۹, ۱۴۱-۱۴۲
- (۶) (A Robert, "Jeux et divertissements des indigenes d'Algerie (Region de Bordj Bou Arreridj) ", Rev Afr (۱۹۲۱)

منبع

[دانشنامه جهان اسلام، بنیاد دائرة المعارف اسلامی، برگرفته از مقاله «خربگه»، شماره ۶۹۸۰.](#)

رده‌های این صفحه: [مقالات دانشنامه جهان اسلام](#)